

FORMY OCHRONY PRZYRODY W POLSCE, ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM FAUNY

OCHRONA PRZYRODY w POLSCE - ramy prawne

Ustawa z dn. 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. 04.92.880 z dnia 30 kwietnia 2004 r.)

Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z dnia 13 listopada 2008 r.)

Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

Tzw. ustawa kompetencyjna z 2009 r., która zmieniła przepisy 25 innych ustaw, m.in. ustawy o ochronie przyrody.

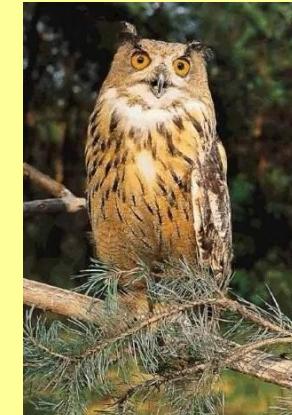
OCHRONA PRZYRODY w POLSCE - ramy prawne

Ustawa z dn. 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. 04.92.880 z dnia 30 kwietnia 2004 r.)

Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z dnia 13 listopada 2008 r.)

Ochrona przyrody, w rozumieniu ustawy, polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody:

- 1) dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów;**
- 2) roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną gatunkową;**
- 3) zwierząt prowadzących wędrowny tryb życia;**
- 4) siedlisk przyrodniczych;**
- 5) siedlisk zagrożonych wyginięciem, rzadkich i chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów;**
- 6) tworów przyrody żywnej i nieożywionej oraz kopalnych szczątków roślin i zwierząt;**
- 7) krajobrazu;**
- 8) zieleni w miastach i wsiach;**
- 9) zadrzewień.**

OCHRONA PRZYRODY - ramy prawne

Ministerstwo Środowiska

MISJA:

Ministerstwo Środowiska, poprzez współtworzenie polityki państwa, troszczy się o środowisko w Polsce i na świecie oraz wpływa na długofalowy, realizowany z poszanowaniem przyrody i praw człowieka rozwój kraju tak, aby uwzględnić potrzeby zarówno współcześnie żyjących ludzi, jak i przyszłych pokoleń.

WIZJA:

Ministerstwo Środowiska jest nowoczesną, profesjonalną, darzoną zaufaniem społecznym instytucją, racjonalnie zarządzającą zasobami naturalnymi, dbającą o edukację ekologiczną społeczeństwa oraz otwartą na współpracę w zakresie ochrony środowiska.

CELE OCHRONY PRZYRODY

- 1) utrzymanie procesów ekologicznych i stabilności ekosystemów;**
- 2) zachowanie różnorodności biologicznej;**
- 3) zachowanie dziedzictwa geologicznego i paleontologicznego;**
- 4) zapewnienie ciągłości istnienia gatunków roślin, zwierząt i grzybów, wraz z ich siedliskami, przez ich utrzymywanie lub przywracanie do właściwego stanu ochrony;**
- 5) ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień;**
- 6) utrzymywanie lub przywracanie do właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych, a także pozostałych zasobów, tworów i składników przyrody;**
- 7) kształtowanie właściwych postaw człowieka wobec przyrody przez edukację, informowanie i promocję w dziedzinie ochrony przyrody.**

[Ustawa z dn. 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody]

REALIZACJA CELÓW OCHRONY PRZYRODY

- 1) Uwzględnianie wymagań ochrony przyrody w polityce ekologicznej państwa, programach ochrony środowiska przyjmowanych przez organy jednostek samorządu terytorialnego, koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategiach rozwoju województw, planach zagospodarowania przestrzennego województw, strategiach rozwoju gmin, studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i planach zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej oraz w działalności gospodarczej i inwestycyjnej;**
- 2) Obejmowanie zasobów, tworów i składników przyrody formami ochrony przyrody;**
- 3) Opracowywanie i realizację ustaleń planów ochrony dla obszarów podlegających ochronie prawnej, programów ochrony gatunków, siedlisk i szlaków migracji gatunków chronionych;**
- 4) Realizacja krajowej strategii ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z programem działań;**
- 5) Prowadzenie działalności edukacyjnej, informacyjnej i promocyjnej w dziedzinie ochrony przyrody;**
- 6) Prowadzenie badań naukowych nad problemami związanymi z ochroną przyrody.**

[Ustawa z dn. 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody]

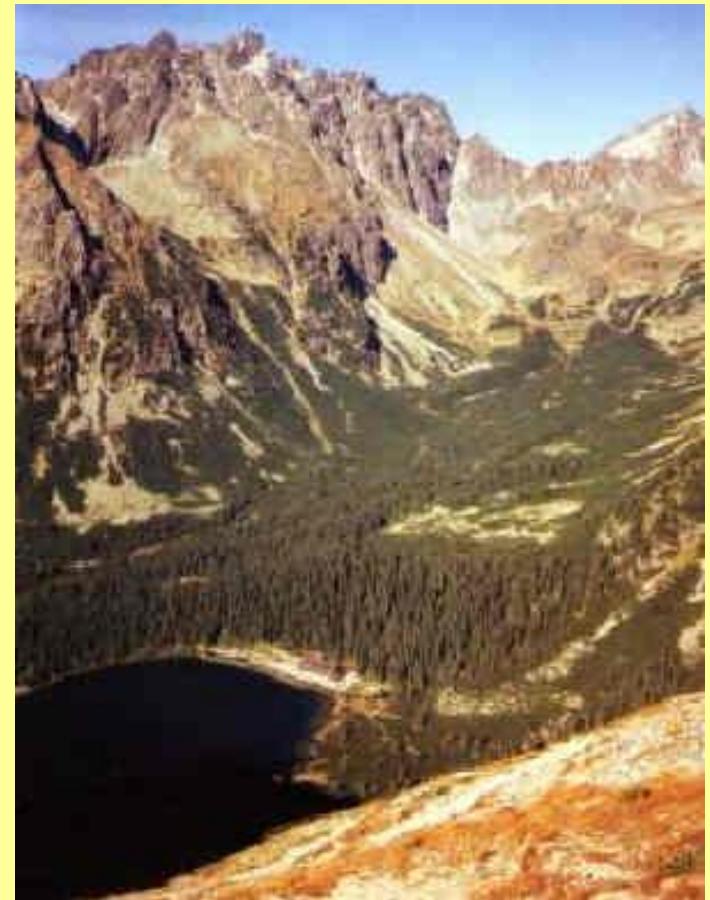
FORMY OCHRONY PRZYRODY

- 1) parki narodowe;**
- 2) rezerwaty przyrody;**
- 3) parki krajobrazowe;**
- 4) obszary chronionego krajobrazu;**
- 5) obszary Natura 2000;**
- 6) pomniki przyrody;**
- 7) stanowiska dokumentacyjne;**
- 8) użytki ekologiczne;**
- 9) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe;**
- 10) ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.**

FORMY OCHRONY PRZYRODY

- Ochrona obszarowa (formy przestrzenne i obiektowe)
- Ochrona gatunków i ich siedlisk

Formy przestrzenne i obiektywne

Parki narodowe

Rezerwaty przyrody

Parki krajobrazowe

Obszary chronionego krajobrazu

Pomniki przyrody

Stanowiska dokumentacyjne

Użytki ekologiczne

Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe

PARK NARODOWY

Obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe.

Park narodowy tworzy się w celu zachowania różnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej i walorów krajobrazowych, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody oraz odtworzenia zniekształconych siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin, siedlisk zwierząt lub siedlisk grzybów.

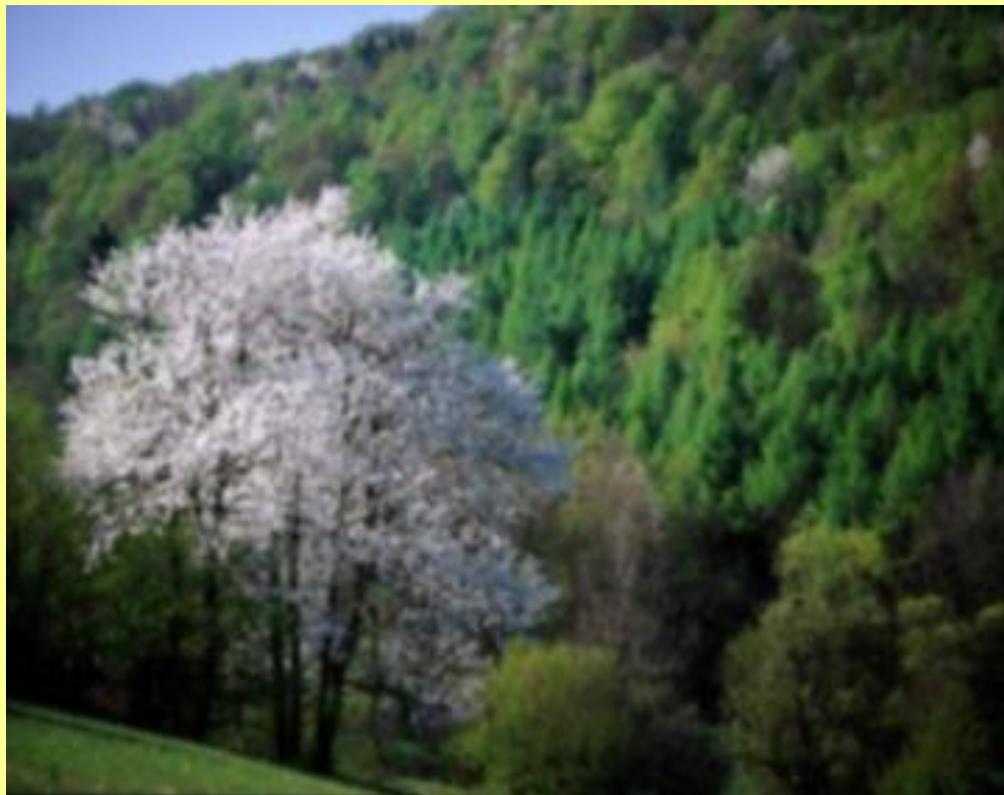

PARK NARODOWY

Utworzenie parku narodowego, zmiana jego granic lub likwidacja następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów.

Zasada:

Utworzenie, zmiana granic lub likwidacja parku narodowego wymaga uzgodnienia z właściwymi organami samorządu terytorialnego, na których obszarze działania planuje się takie zmiany.

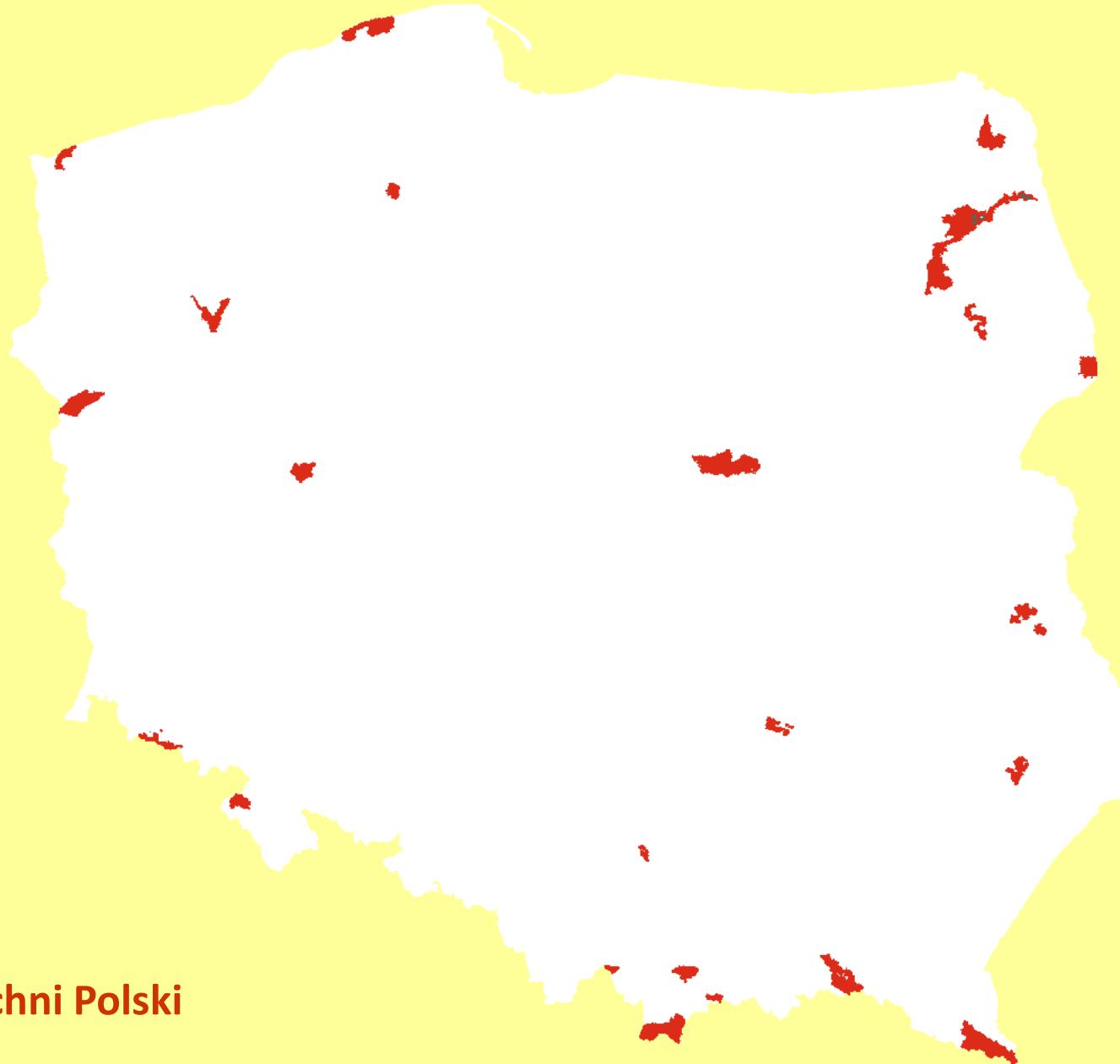
PARK NARODOWY

Utworzenie parku narodowego, zmiana jego granic lub likwidacja następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów.

Zasada:

Utworzenie, zmiana granic lub likwidacja parku narodowego wymaga uzgodnienia z właściwymi organami samorządu terytorialnego, na których obszarze działania planuje się takie zmiany.

PARKI NARODOWE

23 parki

3 145 km²

ok. 1% powierzchni Polski

Lp.	Nazwa	Rok utworzenia	Obszar [tys. ha]
1	Babiogórski PN	1954	3 392
2	Białowieski PN	1947 (1932)	10 502
3	Biebrzański PN	1993	59 223
4	Bieszczadzki PN	1973	29 202
5	PN Borów Tucholskich	1996	4 798
6	Drawieński PN	1990	11 342
7	Gorczański PN	1981	7 030
8	PN Góra Stołowych	1993	6 339
9	Kampinoski PN	1959	38 544
10	Karkonoski PN	1959	5 576
11	Magurski PN	1995	19 439
12	Narwiański PN	1996	7 350
13	Ojcowski PN	1956	2 146
14	Pieniński PN	1954 (1932)	2 346
15	Poleski PN	1990	9 762
16	Roztoczański PN	1974	8 483
17	Słowiński PN	1967	18 618
18	Świętokrzyski PN	1950	7 626
19	Tatrzański PN	1954	21 164
20	PN Ujścia Warty	2001	8 038
21	Wielkopolski PN	1957	7 584
22	Wigierski PN	1989	15 086
23	Woliński PN	1960	10 937

Podstawowe sposoby ochrony w parkach narodowych (i rezerwatach)

Ścisła – wykluczająca ingerencję człowieka, zabezpieczająca układy pierwotne i naturalne, klimaksowe i podlegające sukcesji, a przede wszystkim niezakłócony przebieg procesów zachodzących w ekosystemach. Dopuszczalne są tu jedynie badania naukowe i monitoring, wyjątkowo także zwiedzanie.

Częściowa – polegająca na odtwarzaniu zaburzonych ekosystemów lub czynnej ochronie układów półnaturalnych dla ich stabilizacji. Tereny te są zwykle otwarte dla turystyki, dopuszcza się też pewne formy gospodarowania, np. wypas kulturowy.

Wyjątkowo: ochrona krajobrazowa (tam gdzie część gruntów pozostaje w gospodarczym użytkowaniu).

REZERWAT PRZYRODY

Rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi.

Uznanie za rezerwat następuje w drodze rozporządzenia

Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska, który m.in. określa cele ochrony oraz rodzaj i typ rezerwatu przyrody, a także zakazy właściwe dla danego rezerwatu, wybrane spośród wymienionych w ustawie (art. 15.1).

REZERWAT PRZYRODY (2)

Pod względem zakresu ochrony rezerwat nie różni się od parku narodowego. Różnice dotyczą celu ochrony i wielkości powierzchni:

- Park narodowy jest tworzony dla realizacji **kompleksowych celów ochrony terenu**, a rezerwat ma z reguły określony **cel indywidualny**.
- Obiekty z reguły niewielkie (<1000 ha).
- Rezerwat przyrody może zostać zlikwidowany w razie bezpowrotnej utraty wartości przyrodniczych, dla których rezerwat został powołany.

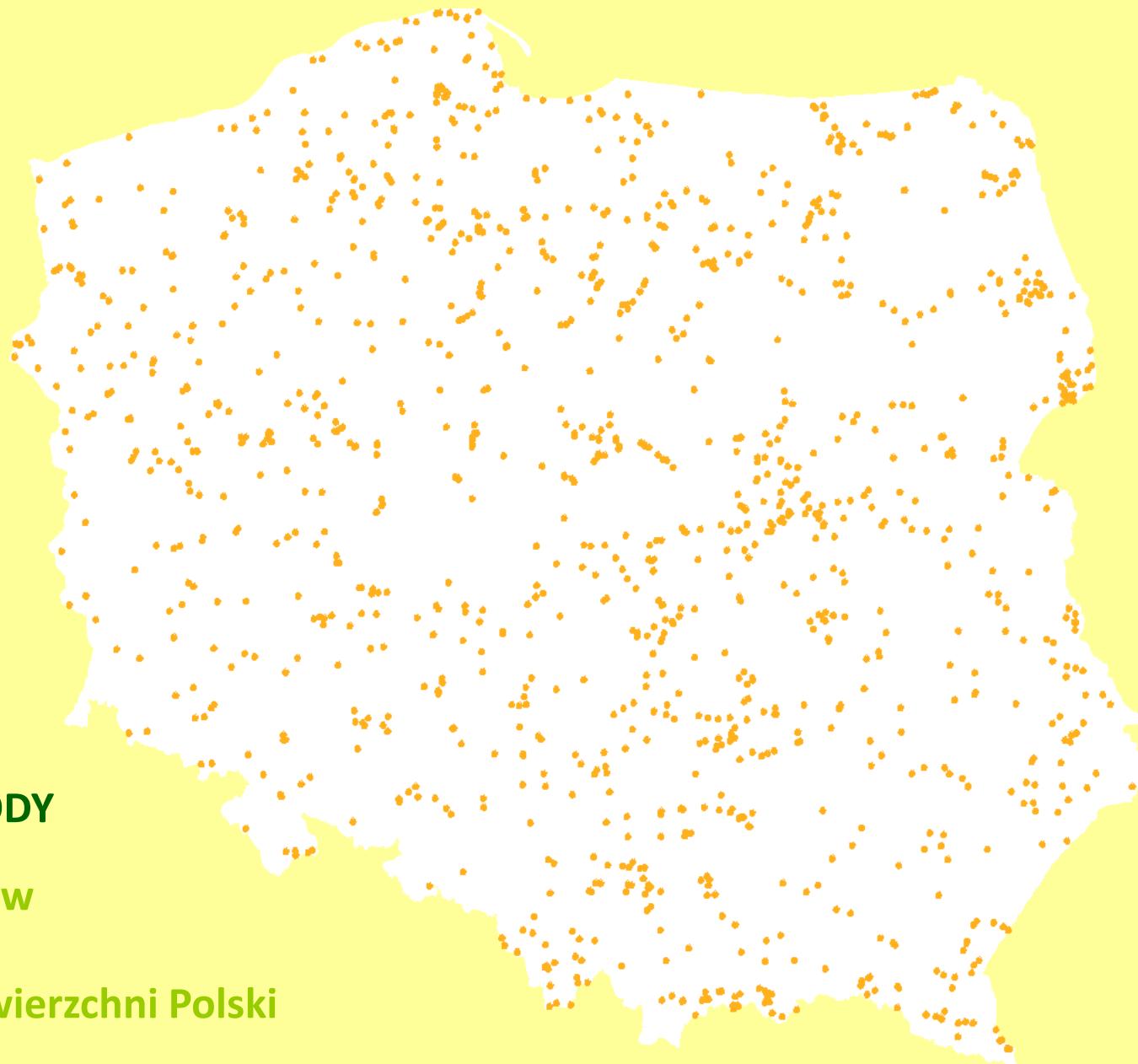
Klasyfikacja:

- **Główny przedmiot ochrony**
- **Dominujący typ siedliska**

Liczba i powierzchnia różnych typów rezerwatów

Typ rezerwatu	Liczba	Powierzchnia (ha)
florystyczny	178	4 607,3
gadów	4	811,1
krajobrazowy	122	39 143,3
leśny	671	49 664,5
mięczaków	1	21,6
owadów	6	711,8
przyrody nieożywionej	58	1 792,5
ptaków	103	26 706,5
słonoroślowy	4	29,8
ssaków	17	6 479,2
stepowy	35	483,9
torfowiskowy	124	11 166,1
wodny	20	5 328,6
Razem	1 343	~150 000

REZERWATY PRZYRODY

1 354 rezerwatów

ok. 1 500 km²

blisko 0,5 % powierzchni Polski

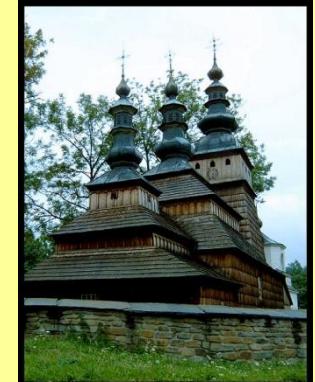
PARK KRAJOBRAZOWY

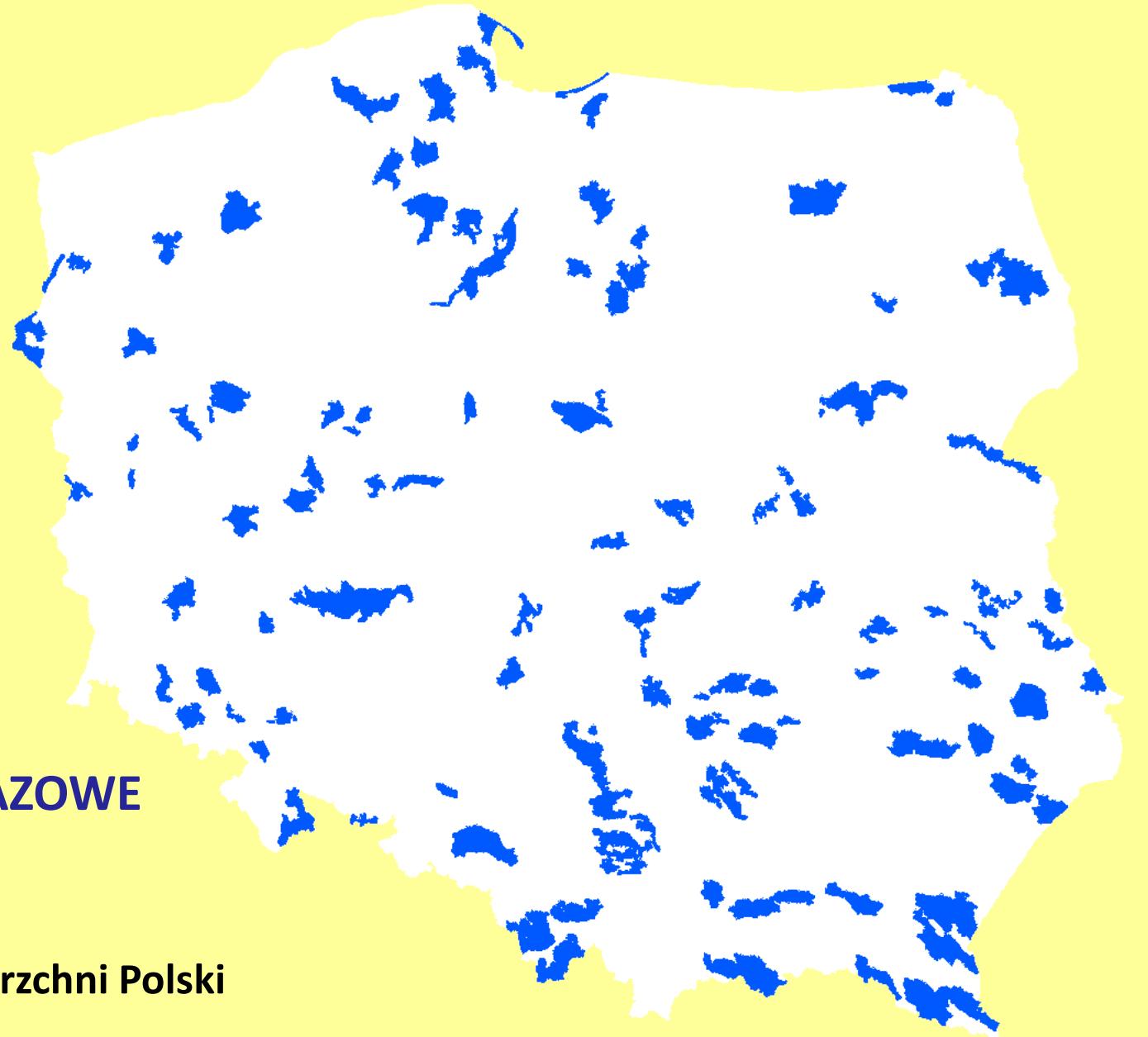
Obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe, a celem jego utworzenia jest zachowanie i popularyzacja tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Obejmuje obszary o krajobrazie zbliżonym do naturalnego, jak również krajobrazy kulturowe. Najcenniejsze fragmenty parków krajobrazowych są najczęściej zabezpieczane w formie rezerwatów przyrody.

Funkcja dominująca: zrównoważony rozwój takich dziedzin jak rolnictwo, leśnictwo, turystyka i wypoczynek.

Utworzenie parku krajobrazowego lub jego powiększenie następuje w drodze uchwały sejmiku województwa, która określa jego nazwę, obszar, przebieg granicy i otulinę, jeżeli została wyznaczona, szczególne cele ochrony oraz zakazy właściwe dla danego parku krajobrazowego lub jego części. Uzgodnienie RDOŚ oraz z Radami Gmin.

PARKI KRAJOBRAZOWE

120 parków

ok. 25 300 km²

ok. 8,1 % powierzchni Polski

OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

Definicja:

Wyróżniające się krajobrazowo tereny o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z masową turystyką i wypoczynkiem lub pełnione funkcje jako istniejące bądź odtwarzane korytarze ekologiczne.

Rola:

- korytarze ekologiczne, umożliwiające migrację i dyspersję zwierząt i roślin,
- strefa buforowa dla innych form ochrony,
- zachowanie różnorodności krajobrazowej.

Sposoby użytkowania:

- gospodarcze (z wykluczeniem form szczególnie uciążliwych dla środowiska przyrodniczego)
- masowa turystyka i wypoczynek

Utworzenie obszaru chronionego krajobrazu lub jego powiększenie następuje w drodze uchwały sejmiku województwa, która określa jego nazwę, obszar, przebieg granicy i otulinę, jeżeli została wyznaczona, szczególne cele ochrony oraz zakazy właściwe dla danego parku krajobrazowego lub jego części.

Uzgodnienie RDOŚ.

OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

68 400 km²
ok. 21,8 % powierzchni Polski

OCHRONA KRAJOBRAZOWA

Na terenach parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu w zasadzie wyłączone jest lokalizowanie obiektów i przeprowadzanie prac szkodliwych dla środowiska i naruszających walory krajobrazowe terenu (oceny oddziaływania na środowisko).

Wyjątek: wykonywanie zadań wynikających z planu ochrony; wykonywanie zadań na rzecz obronności kraju i bezpieczeństwa państwa; prowadzenie akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym; realizacja inwestycji celu publicznego (w tym ostatnim przypadku wymagane są pewne działania kompensacyjne).

Formy przestrzenne i obiektywne

- wspomagające formy ochrony (1)

Pomniki przyrody - pojedyncze twory przyrody żywnej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie.

Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe – fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne.

Formy te ustanawiane są:
rozporządzeniem wojewody lub uchwałą
rady gminy.

Formy przestrzenne i obiektywne

- wspomagające formy ochrony (2)

Stanowiska dokumentacyjne przyrody nieożywionej - niewyodrębniające się na powierzchni lub możliwe do wyodrębnienia, ważne pod względem naukowym i dydaktycznym, miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych lub nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych. Stanowiskami dokumentacyjnymi mogą być także miejsca występowania kopalnych szczątków roślin lub zwierząt.

Użytki ekologiczne – zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania.

Ustanowienie pomnika przyrody, stanowiska dokumentacyjnego, użytku ekologicznego lub zespołu przyrodniczo-krajobrazowego następuje w drodze uchwały rady gminy.

2. Uchwała rady gminy, o której mowa w ust. 1, określa nazwę danego obiektu lub obszaru, jego położenie, sprawującego nadzór, szczególne cele ochrony, w razie potrzeby ustalenia dotyczące jego czynnej ochrony oraz zakazy właściwe dla tego obiektu, obszaru lub jego części, wybrane spośród zakazów wymienionych w art. 45 ust. 1.

3. Zniesienia formy ochrony przyrody, o której mowa w ust. 1, dokonuje rada gminy w drodze uchwały.

3a. Projekty uchwał, o których mowa w ust. 1 i 3, wymagają uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska.

CELE I ZADANIA OCHRONY PRZYRODY NA OBSZARACH CHRONIONYCH

- ZACHOWAWCZE**
- POZNAWCZE**
- DYDAKTYCZNE**
- EDUKACYJNE**
- GOSPODARCZE**
- TURYSTYCZNE**
- REKREACYJNE**

REALIZACJA CELÓW OCHRONY NA OBSZARACH CHRONIONYCH

(instrumenty prawne)

- 1. PLANY OCHRONY (dla parków narodowych, rezerwatów i parków krajobrazowych)**
- 2. PUBLICZNOPRAWNE NAKAZY I ZAKAZY PRAWNE**
(zakazy obowiązujące na terenie parków narodowych i rezerwatów – art. 15.1; zakazy obowiązujące na terenie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu – art. 17.1).

PLAN OCHRONY (1)

(podstawowy akt prawny precyzujący zakres i kierunki działań ochronnych)

- **ma postać aktu normatywnego**
- **podlega konsultacjom (istnieje możliwość zgłoszania uwag do projektu planu) i musi zostać pozytywnie uzgodniony z samorządami**
- **jego ustalenia są wiążące dla lokalnego planu zagospodarowania przestrzennego!**

PLAN OCHRONY (2)

(podstawowy akt prawny precyzujący zakres i kierunki działań ochronnych)

Plan ochrony dla parku narodowego i rezerwatu określa:

- **Cele ochrony**
- **Obszary ochrony ścisłej, częściowej i krajobrazowej**
- **Program działań ochronnych**
- **Sposoby eliminacji lub minimalizacji zagrożeń**
- **Obszary i sposoby ich udostępniania dla celów naukowych, dydaktycznych, turystycznych i rekreacyjnych**

PLAN OCHRONY (3)

(podstawowy akt prawny precyzujący zakres i kierunki działań ochronnych)

Plany ochrony sporządzane są na okres 20 lat z uwzględnieniem:

- **oceny stanu przyrody**
- **identyfikacji i oceny zagrożeń**
- **opisu i oceny uwarunkowań społeczno-gospodarczych**
- **analizy skuteczności dotychczasowej ochrony**
- **opisu i oceny stanu zagospodarowania przestrzennego**

PLAN OCHRONY (4)

(podstawowy akt prawny precyzujący zakres i kierunki działań ochronnych)

Obecnie wszystkie parki narodowe oraz ogromna większość parków krajobrazowych nie posiadają aktualnych planów ochrony!

Zastąpiono je protezą pn. „Roczne zadania ochronne dla .....

Ochrona obszarowa w innych aktach prawnyc

Ustawa z dn. 28 września 1991 r. o lasach

LASY OCHRONNE

Są to lasy: chroniące glebę, zasoby wodne, w strefie oddziaływania przemysłu, stanowiące cenne fragmenty rodzimej przyrody, znajdujące się na stałych powierzchniach badawczych i doświadczalnych, drzewostany nasienne, lasy stanowiące ostoję zwierząt, strefy zieleni wysokiej w miastach i w ich bezpośrednim otoczeniu, lasy uzdrowiskowe i mające znaczenie dla obronności państwa (np. lasy w obrębie poligonów wojskowych).

LEŚNE KOMPLEKSY PROMOCYJNE

(zarządzenia nr 30 Dyr. Generalnego LP z 1994 r)

Cel:

- promowanie wielofunkcyjnej i zrównoważonej gospodarki leśnej, prowadzonej na podstawie wszechstronnego rozpoznania stanu biocenozy leśnej,
- trwałe zachowanie lub odtwarzanie naturalnych walorów lasu metodami racjonalnej gospodarki leśnej prowadzonej na zasadach ekologicznych;
- integrowanie celów trwałej gospodarki leśnej i aktywnej ochrony przyrody.

19 Leśnych Kompleksów Promocyjnych o łącznej powierzchni ponad 990 000 ha

- Lasy Puszczy Białowieskiej,
- Bory Tucholskie,
- Lasy Gostynińsko-Włocławskie,
- Lasy Puszczy Kozienickiej,
- Lasy Janowskie,
- Bory Lubuskie,
- Lasy Beskidu Śląskiego,
- Lasy Oliwsko-Darżlubskie,
- Lasy Puszczy Bukowej,
- Lasy Rychtalskie,
- Lasy Birczańskie,
- Lasy Mazurskie
- Lasy Spalsko-Rogowskie
- Sudety Zachodnie
- Puszcza Świętokrzyska
- Puszcze Szczecińskie
- Puszcza Notecka
- Lasy Warszawskie
- Lasy Beskidu Sądeckiego

Ustawa z 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne

Dotyczy stref ochronnych ujęć wody i obszarów ochronnych zbiorników wód śródlądowych.

Zestaw przewidywanych zakazów na tych terenach służy przede wszystkim ochronie jakości wody i wydajności ujęć wodnych, ale pośrednio gwarantuje zachowanie właściwych warunków środowiska przyrodniczego w ich bezpośrednim sąsiedztwie, a w niektórych przypadkach może zapewnić zachowanie całych ekosystemów np. w zlewni potoku

(Art. 56. & 3: Strefa ochronna ujęcia wody z potoku górskego lub z górnego biegu rzeki może obejmować całą zlewnię cieku powyżej ujęcia wody).

FORMY OCHRONY O RANDZE MIEDZYNARODOWEJ

SIEĆ NATURA 2000

Podstawy prawne:

Dwie dyrektywy Rady Wspólnoty Europejskiej:

- Dyrektywa Ptasia (1979)
- Dyrektywa Siedliskowa (1992)
- Uzupełniające regulacje prawne, m.in. Decyzja 266 Rady, dotycząca trybu i formy przygotowania dokumentacji

FORMY OCHRONY O RANDZE MIĘDZYNARODOWEJ

Niektóre formy ochrony obszarowej mogą uzyskać status o znaczeniu międzynarodowym, określony w konwencjach lub uchwałach organizacji międzynarodowych

Rezerwaty Biosfery

Tworzone są pod auspicjami UNESCO dla ochrony naturalnych lub w niewielkim stopniu zmienionych ekosystemów reprezentatywnych dla głównych biomów świata.

W Polsce powołano dotychczas 9 Rezerwatów Biosfery UNESCO-MAB:

- Babiogórski RB
- Białowieski RB
- Kampinoski RB
- Karkonoski RB
- RB Polesie Zachodnie
- RB Karpaty Wschodnie
- RB Jezioro Łuknajno
- Słowiński RB
- Tatrzański RB.

Ważniejsze umowy międzynarodowe w dziedzinie ochrony przyrody

Konwencja o obszarach wodno-błotnych mających międzynarodowe znaczenie, zwłaszcza jako siedliska ptactwa wodnego (RAMSAR) - 1971

Dotychczas desygnowano w Polsce 8 obszarów Ramsar:

- PN „Ujście Warty”
- Słowiński PN.
- Biebrzański PN
- Jezioro Karaś
- Jezioro Oświn
- Jezioro Łuknajno
- Jezioro Świdwie
- Dolina Baryczy

Ważniejsze umowy międzynarodowe w dziedzinie ochrony przyrody

Konwencja Berneńska - o ochronie europejskich gatunków dzikiej flory i fauny oraz ich naturalnych siedlisk (1979)

Konwencja Berneńska

EU

Ważniejsze umowy międzynarodowe w dziedzinie ochrony przyrody (2)

Konwencja Paryska - w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego (1972)

Obiekty Światowego Dziedzictwa Dóbr Kultury i Przyrody

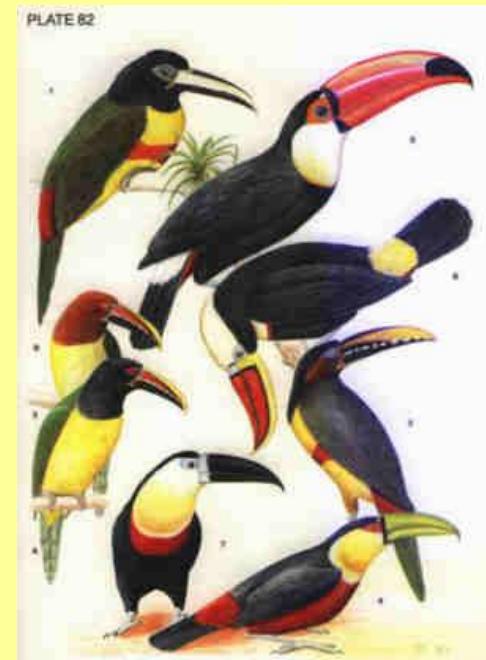
Białowieski Park Narodowy

Ważniejsze umowy międzynarodowe w dziedzinie ochrony przyrody (3)

**Konwencja Waszyngtońska - o międzynarodowym handlu
dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych
wyginięciem (1973)**

CITES

OCHRONA GATUNKÓW I ICH SIEDLISK

**Nowe pojęcia w ustawie o ochronie przyrody:
siedliska roślin i siedliska zwierząt**

**jako podlegające ochronie zgodnie z wymaganiami prawa
Unii Europejskiej (Dyrektywy Siedliskowej i Ptasia) i
ogólnie prawa międzynarodowego – np. Konwencji
Berneńskiej, Konwencji o różnorodności biologicznej.**

OCHRONA SIEDLISK PRZYRODNICZYST

Rozporządzenie Ministra Środowiska z 14 sierpnia 2001 r.

(Dz. U. 2001 Nr 92, poz. 1029) wymienia

95 rodzajów siedlisk przyrodniczych podlegających ochronie (siedliska zagrożone zanikiem, o ograniczonym – z natury - zasięgu terytorialnym)

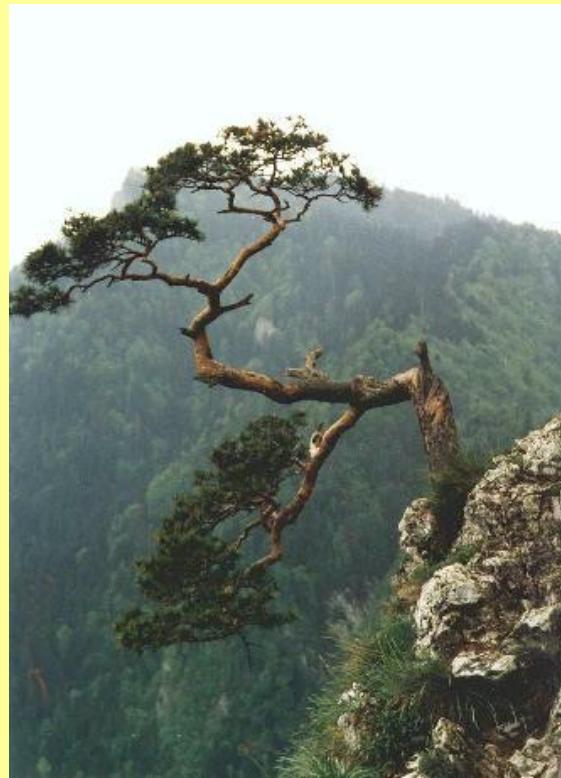
Definicja: Siedliska przyrodnicze to „obszar lądowy lub wodny, naturalny lub półnaturalny, wyodrębniony w oparciu o cechy geograficzne, abiotyczne i biotyczne”.

UWAGA: Jak dotychczas, nie określono zasad ochrony poszczególnych rodzajów siedlisk przyrodniczych. Natomiast poddaje się je pod ochronę w drodze ustanowienia jednej z przewidzianych ustawą form ochrony (rezerwaty!).

Ochrona siedlisk półnaturalnych, ukształtowanych w warunkach użytkowania wymaga aktywnych zabiegów!

Ochrona bierna i ochrona czynna

Ochrona bierna (konserwatorska) – forma ochrony polegająca na zabezpieczeniu obiektu od wpływów zewnętrznych i powstrzymaniu się od ingerencji w przyrodę, przynajmniej w danym momencie. Może być realizowana również w obiektach podlegających tzw. ochronie częściowej!

Ochrona bierna i ochrona czynna

Ochrona czynna (aktywna) – podejmowanie określonych działań, realizowanych wyłącznie dla dobra przedmiotu ochrony. Może mieć postać działań:

- stabilizujących aktualny stan przyrody (stabilizacja)
- przywracających stan bardziej naturalny (renaturalizacja)
- tworzących stan bardziej pożądany (kreacja).

Ochrona bierna i ochrona czynna

Ochrona czynna (aktywna) - właściwa jest dla ekosystemów półnaturalnych oraz dla zachowania pewnych szczególnych postaci lub stanów ekosystemów naturalnych, a także dla unaturalniania układów zniekształconych. Może być realizowana wyłącznie w obiektach podlegających ochronie częściowej, ale nie ochronie ścisłej.

OCHRONA GATUNKOWA

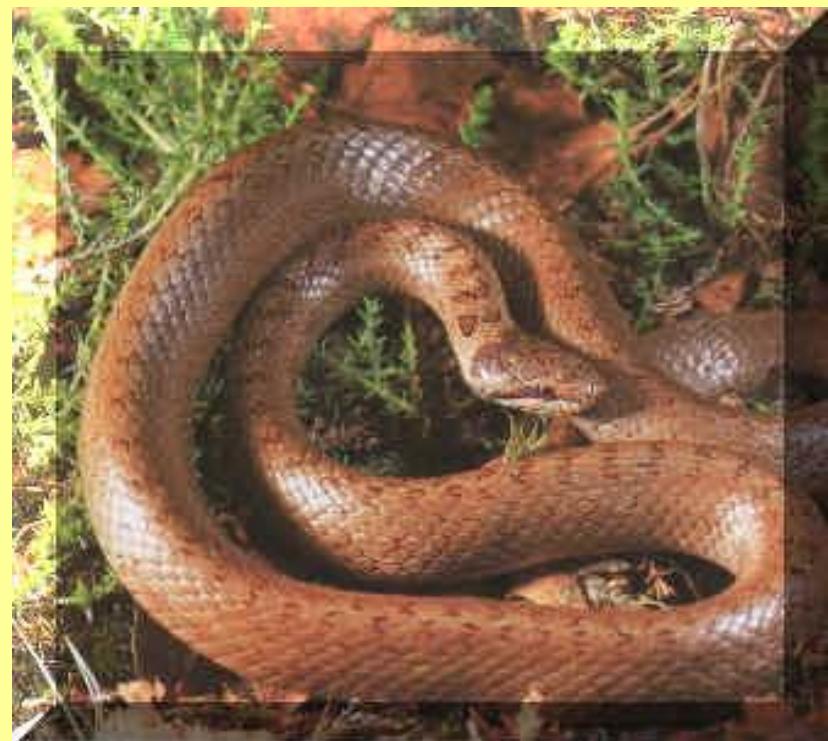
OCHRONA GATUNKOWA

Cel:

Zabezpieczenie dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów wraz z ich siedliskami oraz zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej.

Przede wszystkim gatunki:

- rzadko występujące
- endemiczne
- podatne na zagrożenia
- zagrożone wyginięciem
- podlegające ochronie na podstawie umów międzynarodowych

OCHRONA GATUNKOWA

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dn. 11 września 2001 r. w sprawie określenia listy gatunków roślin dziko występujących, objętych ochroną gatunkową ścisłą i częściową oraz zakazów dla tych gatunków i odstępstw od tych zakazów (Dz. U. 2001, nr 106, poz. 1167).

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dn. 26 września 2001 r. w sprawie określenia listy gatunków zwierząt rodzimych dziko występujących objętych ochroną gatunkową ścisłą i częściową oraz zakazów dla tych gatunków i odstępstw od tych zakazów (Dz. U. 2001, nr 130, poz. 1456).

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dn. 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących grzybów objętych ochroną (Dz. U. 2004, nr 168, poz. 1765).

OCHRONA GATUNKOWA

Ochrona ścisła - całoroczna ochrona gatunków roślin, zwierząt i grzybów: osobników i stadiów rozwoju danego gatunku.

Ochrona częściowa - ochrona gatunków roślin, zwierząt i grzybów dopuszczająca **okresową** możliwość redukcji liczebności populacji oraz pozyskiwania osobników tych gatunków lub ich części.

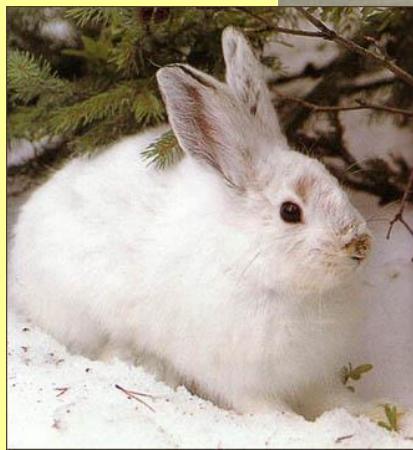
podrznie żebrowiec

OCHRONA GATUNKOWA ZWIERZĄT

Ochrona ścisła (zał. 1):

- 33 gatunki ssaków i 1 rząd (walenie *Cetacea*) i 2 rodziny (ryjówkowate *Soricidae* i mroczkowate *Vespertilionidae*) w całości

M.in. jeże, ryjówki, **kret**, nietoperze, zajęc bielak, bóbr, świstak, wiewiórka, susły, smużka, popielicowane, chomik, nornik śnieżny, darniówka tatrzańska, niedźwiedź, wilk, żbik, ryś, **wydra**, gronostaj, tchórz, norka europejska, łasica, foki, żubr, kozica.

OCHRONA GATUNKOWA ZWIERZĄT

Ochrona ścisła (zał. 1):

- 13 gatunków ptaków oraz 13 całych rzędów

Cierzrew, głuszec, przepiórka, siniak, sierpowka, turkawka, kukułka, lelek, jerzyk, zimorodek, kraska, żołna, dudek

nury, perkozy, rurkonose, pełnopiętwe, brodźce, blaszkodziobe, jastrzębiowe, sokołowe, żurawie, siewkowe, sowy, dzięciołowe, wróblowe

Z wyłączeniem 15 gatunków:
kormoran czarny, czapla siwa, cyraneczka, krzyżówka, głowienka, czernica, gęś białoczelna, gęś zbożowa, gęś gęgawa, lyska, mewa srebrzysta, mewa białogłówka, słonka, wrona siwa, sroka

OCHRONA GATUNKOWA ZWIERZĄT

Ochrona ścisła (zał. 1):

- płazy i gady – wszystkie gatunki

salamandra plamista, traszki - wszystkie gatunki, ropuszkowate - wszystkie gatunki, grzebiuszka ziemna, ropuchowate - wszystkie gatunki, rzekotka drzewna, żabowate - wszystkie gatunki

żółw błotny, jaszczurkowate - wszystkie gatunki, padalec zwyczajny, zaskroniec zwyczajny, wąż Eskulapa, gniewosz plamisty, żmija zygzakowata

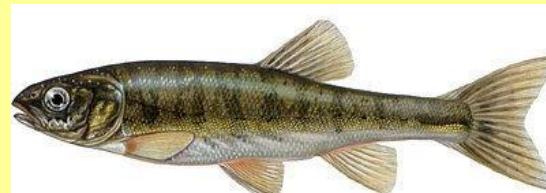
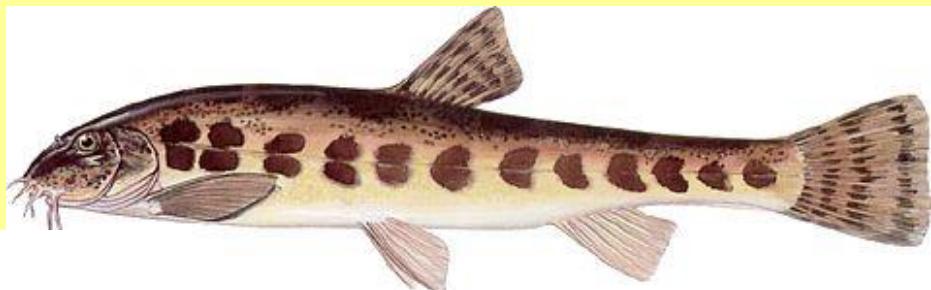

OCHRONA GATUNKOWA ZWIERZĄT

Ochrona ścisła (zał. 1):

- 25 gatunków ryb oraz wszystkie kręgławce – z wyjątkiem postaci dorosłych minoga rzecznego

jesiotr zachodni, aloza, parposz, piekielnica, strzebla błotna, kiełb białopłetwy, kiełb Kesslera, ciosa, strzebla potokowa, różanka, koza, piskorz, koza złotawa, głowacz białopłetwy, głowacz pręgopłetwy, kur rogacz, dennik, babka czarnoplamka, babka czarna, babka szczupła, babka piaskowa, babka mała, pocierniec, wężynka, iglicznia

OCHRONA GATUNKOWA ZWIERZĄT

Ochrona ścisła (zał. 1):

Zwierzęta bezkręgowe:

115 gatunków i 5 rzędów, rodzin lub rodzajów, przede wszystkim spośród chrząszczy (27 gat. oraz wszystkie tęczniki i biegacze), motyli (33 gat.), ważek (11 gat.), ślimaków (31 gat.)

Powszelatek armorykański, dostojka eunomia,
postojak wiesiołkowiec

OCHRONA GATUNKOWA ZWIERZĄT

Ochrona częściowa (zał. 2):

- 12 gatunków (w tym 1 bezkręgowiec)

W stosunku do niektórych taksonów dołączone są zastrzeżenia odnośnie zakresu terytorialnego lub czasowego ochrony, ewentualnie formy życiowej podlegającej ochronie.

ślimak winniczek - o średnicy muszli powyżej 30 mm, minóg rzeczny - postacie dorosłe, słonecznica, śliz, kormoran - z wyjątkiem występującego na obszarze stawów rybnych uznanych za obręby hodowlane w rozumieniu przepisów o rybactwie śródlądowym, mewa srebrzysta, mewa białogłowa, wrona siwa, sroka, bóbr europejski, wydra - występująca na obszarze stawów rybnych.

OCHRONA GATUNKOWA ZWIERZĄT

Gatunki objęte ochroną ścisłą, dla których wyznacza się granice miejsc rozrodu i regularnego przebywania (zał. 3):

- 16 gatunków ptaków (głównie drapieżnych)
- wąż Eskulapa
- żółw błotny

Określona jest wielkość strefy ochrony ścisłej i częściowej oraz termin ochrony

Cel: zapewnienie zwierzętom spokoju, zwłaszcza w okresie wychowu młodych, w bezpośrednim sąsiedztwie gniazda (zakaz lub okresowe powstrzymanie się od pewnych robót, np. melioracyjnych, wycinania drzew i krzewów, wznoszenia różnych obiektów i instalacji etc.).

To jest właściwie forma ochrony obszarowej.

OCHRONA GATUNKOWA ZWIERZĄT

Gatunek	Strefa OŚ (m)	Okres ochrony	Strefa OCz (m)	Okres ochrony
Orzeł przedni	200	cały rok	500	1.01.-31.07.
Orlik grubodzioby	200	cały rok	500	1.03.-31.08.
Orlik krzykliwy	100	cały rok	500	1.03.-31.08.
Puchacz	200	cały rok	500	1.01.-31.07.
Kulon	200	cały rok	500	1.03.-31.08.
Gadożer	200	cały rok	500	1.03.-30.09.
Bocian czarny	100	cały rok	500	1.03.-31.08.
Kraska	10	cały rok	200	1.04.-31.08.
Wąż Eskulapa	200	cały rok	500	1.05.-31.08.
Żółw błotny	200	cały rok	500	1.03.-30.09.
Sokół wędrowny	200	cały rok	500	1.01.-31.07.
Bielik	200	cały rok	500	1.01.-31.07.
Orzełek włochaty	100	cały rok	500	1.03.-31.08.
Kania czarna	100	cały rok	500	1.03.-31.08.
Kania ruda	100	cały rok	500	1.03.-31.08.
Rybołów	200	cały rok	500	1.03.-31.08.
Głuszec	200	Cały rok	500	1.02.-31.07.
Cietrzew	100	cały rok	500	1.02.-31.08.

OCHRONA GATUNKOWA ZWIERZĄT

Zakazy (art. 52.1):

- zabijania, okaleczania, chwytania, transportu, pozyskiwania, przetrzymywania, a także posiadania żywych zwierząt;
- zbierania, przetrzymywania i posiadania zwierząt martwych, w tym spreparowanych, a także ich części i produktów pochodnych;
- niszczenia ich jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych
- niszczenia ich siedlisk i ostoi
- niszczenia ich gniazd, mrowisk, nor, legowisk, żeremi, tam, tarlisk, zimowisk i innych schronień;
- wybierania, posiadania i przechowywania ich jaj oraz wydmuszek;
- preparowania martwych zwierząt lub ich części;
- zbywania, nabuwania, oferowania do sprzedaży, wymiany i darowizny zwierząt żywych, martwych, przetworzonych i spreparowanych, a także ich części i produktów pochodnych;
- wwożenia z zagranicy i wywożenia poza granicę państwa zwierząt żywych, martwych, przetworzonych i spreparowanych, a także ich części i produktów pochodnych;
- umyślnego płoszenia i niepokojenia;
- fotografowania, filmowania i obserwacji, mogących powodować ich płoszenie lub niepokojenie;
- przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca;
- przemieszczania urodzonych i hodowanych w niewoli do stanowisk naturalnych.

OCHRONA GATUNKOWA

- problemy „użytkownika”

Co zbierać ?

Borowik korzeniasty

Borowik szlachetny

Co strzelać ?

KATEGORIE ZAGROŻEŃ GATUNKÓW

Różne gatunki charakteryzują się różnym stanem zachowania: rozprzestrzenienia, liczebności, dynamiki populacji oraz tolerancji na zmieniające się warunki środowiskowe.

Dwie skrajności:

Kosmopolici

Rzadkości

KATEGORIE ZAGROŻEŃ GATUNKÓW

IUCN/WCU – International Union for Conservation of Nature and Natural Resources / Word Conservation Union (Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody).

Powstała w 1948 r. podczas Międzynarodowego Kongresu Ochrony Przyrody we Francji.

Członkiem może być państwo, organizacja międzynarodowa lub instytucja narodowa.

Światowy autorytet w dziedzinie ochrony przyrody. Działalność: kongresy, sympozja i konferencje, wydawnictwa, inwentaryzacja i informacja oraz ekspertyza naukowa.

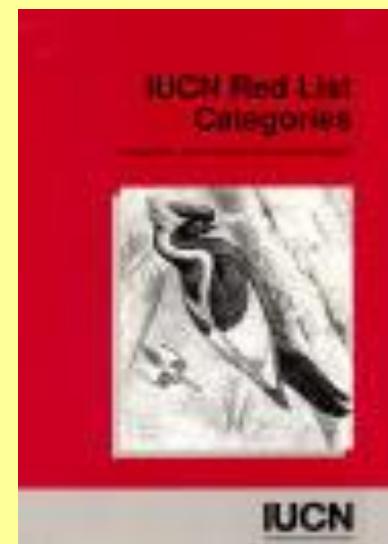
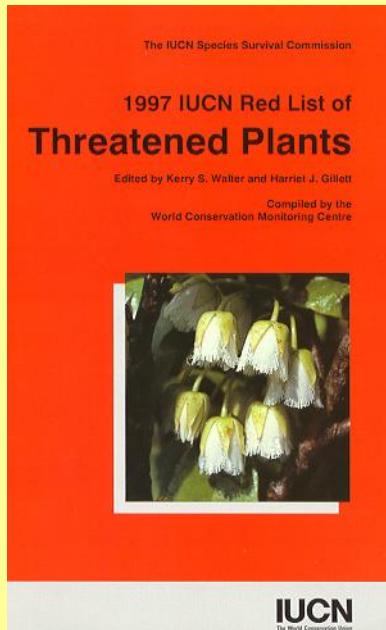

KATEGORIE ZAGROŻEŃ GATUNKÓW

W IUCN narodził się pomysł ewidencji, klasyfikacji i oceny stanu populacji gatunków rzadkich, zagrożonych i zanikających.

W 1963 r. stworzono pierwszy system klasyfikacji zagrożonych gatunków.

W 1966 r. wydano pierwsze dwa tomy „Czerwonej Księgi Danych” (IUCN Red Data Book) dla ssaków i ptaków całego globu.

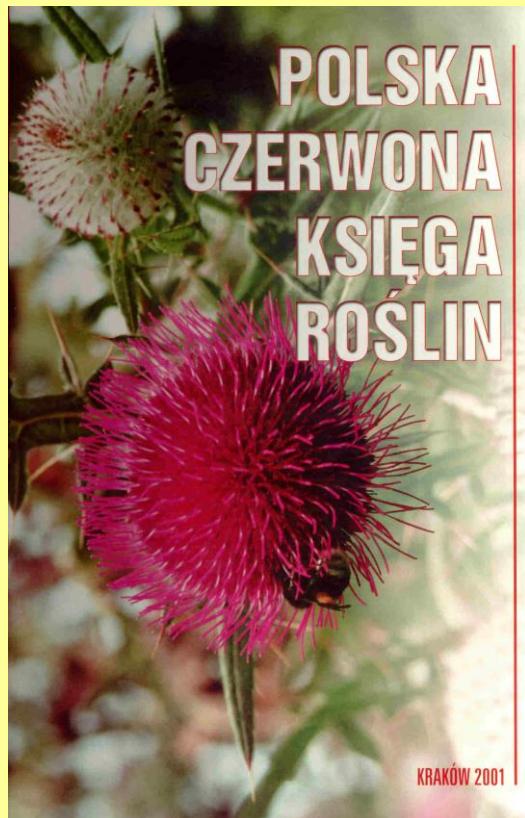

KATEGORIE ZAGROŻEŃ GATUNKÓW

	Gatunki		
Kryteria A-E	Krytycznie zagrożone	Zagrożone	Narażone
A. Populacja spadkowa			
Tempo spadku co najmniej	80% w ciągu 10 lat lub 3 pokoleń	50% w ciągu 10 lat lub 3 pokoleń	20% w ciągu 10 lat lub 3 pokoleń
B. Ograniczone rozmieszczenie oraz zmniejszanie się lub fluktuacja			
albo zasięgu występowania	< 100 km ²	< 5000 km ²	< 20000 km ²
albo zajmowanego areału	< 10 km ²	< 500 km ²	< 2000 km ²
oraz 2 z 3 poniższych ewentualności:			
1. populacja silnie podzielona (izolowane subpopulacje) lub znana z niewielkiej liczby stanowisk/	= 1	< 5	< 10
2. postępujący spadek którejś z następujących charakterystyk: (a) zasięg występowania, (b) zajmowany areał, (c) powierzchnia, zasięg i/lub jakość siedliska, (d) liczba stanowisk lub subpopulacji, (e) liczba dojrzałych osobników/	tempo obojętne	tempo obojętne	tempo obojętne
3. fluktuacje którejś z następujących charakterystyk: (a) zasięg występ., (b) zajmowany areał, (c) powierzchnia, zasięg i/lub jakość siedliska, (d) liczba stanowisk lub subpopulacji, (e) liczba dojrzałych osobników	> 1 rząd wielkości	> 1 rząd wielkości	> 1 rząd wielkości

Czerwone Księgi

Opracowania naukowe mające na celu rejestrację, klasyfikację i ocenę stanu populacyjnego gatunków rzadkich, zagrożonych i zanikających.
Stosunkowo bardzo bogate w informacje.

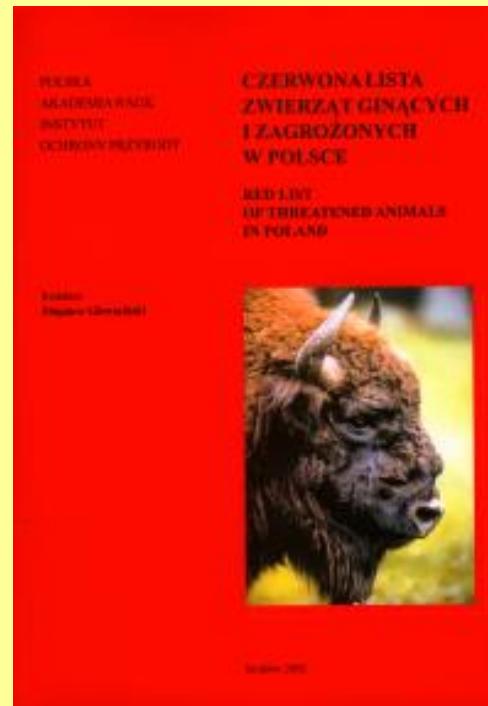
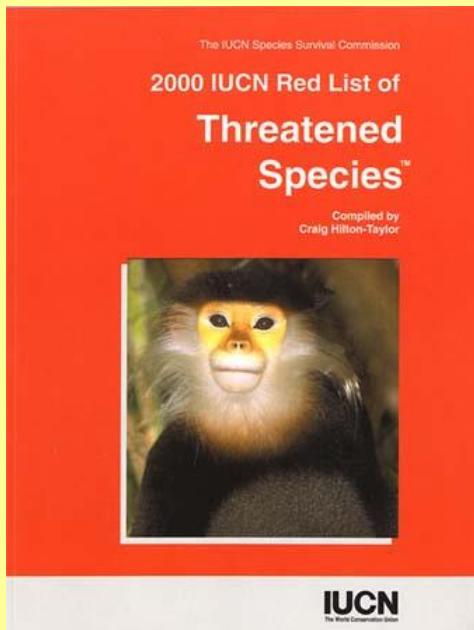

Czerwone Listy

Są uproszczoną formą czerwonych ksiąg. Zwykle zawierają wykaz gatunków o różnym stopniu zagrożenia, z podaniem kategorii zagrożenia (nie zawsze zgodnej z klasyfikacją IUCN), czasami także typowego siedliska i przyczyn zaniku oraz odnotowują już poniesione straty gatunkowe.

Walor praktyczny:

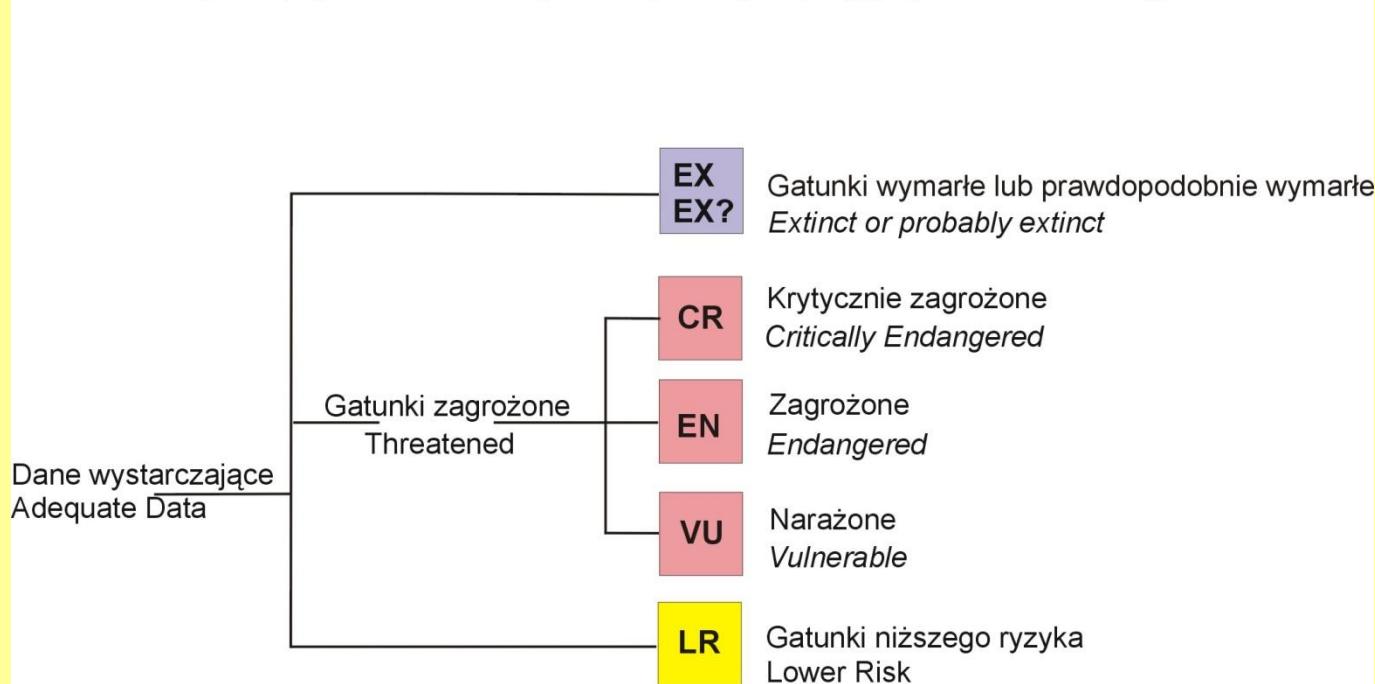
- powstają mniejszym nakładem sił i środków (tym samym mogą być częściej wznowiane)
- niektóre listy uwzględniają szerszą skalę zagrożeń (niż tylko kategorie EX - LC) niż czerwone księgi

KATEGORIE ZAGROŻEŃ GATUNKÓW

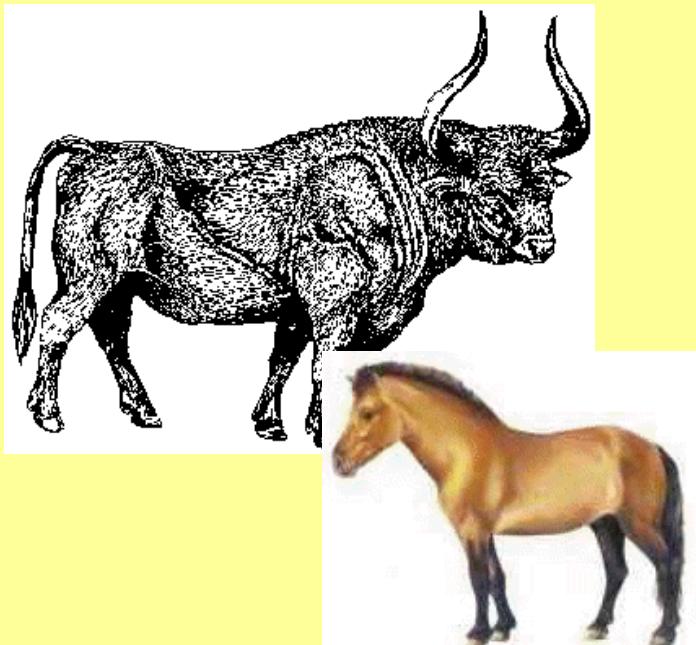
Schemat klasyfikacji gatunków zanikłych i zagrożonych przyjętej w PCKZ-Bezkręgowce

KATEGORIE ZAGROŻEŃ GATUNKÓW

EX (Extinct) - taksony całkowicie wymarłe jako gatunki, a które w obszarze państwa polskiego utrzymały się najdłużej i miały tu swoje ostatnie (**tur**) lub jedne z ostatnich ostoi w świecie (**tarpan**).

EXP (Extinct in Poland) - gatunki zanikłe lub prawdopodobnie zanikłe, których występowania w Polsce nie potwierdzono od około półwiecza (np. **norka europejska, strepet, jesiotr zachodni**), bądź notowane jeszcze później, ale nie ma wątpliwości, że co najmniej od dekady wygasły w kraju ich ostatnie stanowiska i wyginęły ostatnie rozmnażające się osobniki (np. **suseł moręgowany, drop**).

KATEGORIE ZAGROŻEŃ GATUNKÓW

CR (Critically Endangered) - gatunki skrajnie zagrożone, których liczebność w stanie dzikim zmalała do poziomu krytycznego (są to rzędy wielkości od jednostek do setek osobników) bądź takie, których tempo zanikania (w sensie liczebności i/lub areału) kształtuje się w odpowiedniej skali wartości przyjętej przez IUCN. Uratowanie gatunków tej kategorii zagrożeń jest raczej niemożliwe bez specjalnej aktywnej ochrony, skierowanej również na usuwanie przyczyn wymierania.

Typowe przykłady: **orlik grubodzioby, kraska, wąż Eskulapa.**

KATEGORIE ZAGROŻEŃ GATUNKÓW

EN (Endangered) - gatunki bardzo wysokiego ryzyka, silnie zagrożone wyginięciem ze względu na małą populację (mniej więcej na poziomie lub poniżej populacji minimalnej zdolnej do przetrwania - MVP), porozrywany zasięg i/lub niepokojące tempo zanikania populacji (w sensie liczby i/lub areału) odpowiadające kryteriom tej kategorii zagrożeń ustanowionej przez IUCN. Zaliczone tu taksony w niedalekiej przyszłości mogą się znaleźć w kategorii CR jeśli nadal będą oddziaływać czynniki powodujące ich zanikanie.

Typowe przykłady: **suseł perełkowany, cierzew, strzebla błotna**.

KATEGORIE ZAGROŻEŃ GATUNKÓW

VU (Vulnerable) - gatunki wysokiego ryzyka narażone na wyginięcie ze względu na postępujący spadek populacyjny (choćby tylko lokalny), straty siedliskowe lub nadmierną eksploatację , jednak zanotowany lub prognozowany dla tych gatunków proces zanikowy jest odpowiednio wolniejszy niż w przypadku taksonów poprzednich kategorii. Do kategorii tej mogą należeć gatunki, których populacje są jeszcze stosunkowo liczne, ale nie mające dobrych perspektyw rozwojowych. Ich dalszy regres może nastąpić i nasilać się jeśli nie zostaną usunięte przyczyny zagrożenia.

Typowe przykłady: **sowa błotna, wodniczka, gniewosz.**

KATEGORIE ZAGROŻEŃ GATUNKÓW

NT (Near Threatened) - gatunki niższego ryzyka, ale bliskie zagrożenia, które nie kwalifikują się jeszcze do kategorii taksonów bezpośrednio zagrożonych, chociaż przejawiają oznaki spadku populacyjnego i wymagają specjalnego nadzoru. W wyniku nasilenia się niekorzystnych czynników mogą one w niedługiej przyszłości przejść do najbliższej kategorii gatunków zagrożonych (VU).

Typowe przykłady: **ryś, podróżniczek, piskorz.**

KATEGORIE ZAGROŻEŃ GATUNKÓW

LC (Least Concern) - gatunki w kraju nie wykazujące na razie regresu populacyjnego i nie należące do zbyt rzadkich, a nawet takie, które mogą lokalnie i/lub czasowo zwiększać swój stan posiadania, ale ich obecność w Księdze wynika ze spełnienia przez nie choćby jednego z następujących warunków: (a) niejasna lub zła sytuacja gatunku w otoczeniu Polski, (b) gatunek reprezentowany jest przez słabe populacje brzeżne i wyspowe, ale poza krajem jeszcze dość bezpieczny, (c) w Polsce posiada centra występowania i osiąga co najmniej 10% całego stanu liczebnego, (d) jest endemitem, reliktem lub taksonem unikatowym, (e) gatunek jest objęty międzynarodowymi konwencjami i/lub programami ochronnymi.

Typowe przykłady: **mroczek posrebrzany, orlik krzykliwy, traszka karpacka.**

